

HUMANITIES INSTITUTE

Feruza Shermatova-Omerani, Ph.D.

SARITAY MIRZA: BİR GÖÇEBE BEYİ / SARITAY MIRZA (1992)

Asanbek Stamov (1938-2010)

Kaynakça: Stamov, A. (1992). Cortuul [Baskın]. Uçkun.

GENEL BİLGİ

Yazar

Kırgızistan Cumhuriyeti Halk Yazarı Asanbek Stamov, 28 Ağustos 1938'de, günümüzde Kırgızistan'ın Moskova ilçesi sınırları içinde bulunan Murake köyünde doğdu.

1962 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl meslek hayatına Tokmok şehrindeki Toktogul Yatılı Okulunda öğretmen olarak başladı.

1964-1966 yılları arasında Devlet Radyo Komitesinde editör ve kıdemli editör olarak görev yaptı. 1967-1969 yıllarında Kırgızistan Devlet Yayınevinde kıdemli editör olarak çalıştı.

1969-1971 yılları arasında Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesinde görevli olarak çalıştı. Bu kurum, Sovyet yönetimi altında Kırgızistan'daki en önemli siyasi karar alma merkezlerinden biriydi. 1971-1973 yılları arasında Kırgızistan Devlet Yayınevinin müdürlüğünü yürüttü.

1973 yılında, Sovyetler Birliği'ne bağlı Kırgızistan'ın o dönemdeki yönetim organı olan Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Kültür Bakanı Birinci Yardımcılığına atandı. 1985-1987 yılları arasında, cumhuriyetin devlet televizyonu ve radyo yayınlarından sorumlu Devlet Televizyon ve Radyo Komitesi'nin başkanlığını yaptı. 1985-1990 yılları arasında ise Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin yasama organı olan Yüksek Sovyet'te milletvekili olarak görev yaptı.

1987 yılında Kırgızistan Yazarlar Birliği bünyesindeki Edebî Eserleri Tanıtma Bürosunun müdürlüğüne getirildi. 1989 yılında *Chalkun* dergisinin genel yayın yönetmeni oldu. 1990'dan 1992 yılında emekli oluncaya kadar *Uchkun* Devlet Konserinin başkanlığını yürüttü.

Asanbek Stamov, 7 Ağustos 2010 tarihinde hayatını kaybetti. 17 Eylül 2013 tarihinde Kırgızistan Millî Kütüphanesinde, doğumunun 75. yıl dönümünü anmak amacıyla "Asanbek Stamov: 75 Yılı" başlıklı kitap ve görsel sergi açıldı.

Edebî Kariyeri

Asanbek Stamov edebiyat dünyasına 1959 yılında, *Ata (Baba)* adlı uzun öyküsünün *Ala-Too* dergisinde yayımlanmasıyla adım attı. İlk kitabı *Taanışuu (Tanışma)*, 1966 yılında Kırgızistan Yayınevi tarafından yayımlandı. 1975 yılında *Cañı tuugan (Yeni Akraba)* adlı uzun öyküsüyle Kırgızistan Lenin Kom-somolu Ödülü'ne layık görüldü.

Taanışuu (Tanışma), *Keç küzdö (Sonbaharın Sonlarında)*, *Cañı tuugan (Yeni Akraba)*, *Nöşördön kiyin (Sağanak Sonrası)*, *Ak kar (Beyaz Kar)*, *Col boyunda calgız tam (Yol Kenarındaki Yalnız Ev)*, *Egiz tal (İkiz Ağaçlar)* ve *Çüy dastandarı (Çüy Destanları)* adlı öykü ve uzun öykü kitapları Moskova'da yayımlandı ve *Kırgız Yazarları Antolojisi*nde yer aldı. Ayrıca Türk yazar Aziz Nesin'in ve Tatar şair Musa Celil'in eserlerini çevirdi. Stamov'un kendi eserleri de çeşitli yabancı dillere çevrildi.

Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Stamov, yaklaşık yirmi yıl boyunca Kırgız halkının tarihini araştırdı ve özellikle 16. yüzyıldan sonraki döneme odaklandı. Bu araştırmalarının sonucunda *Han Teyiş* adlı tarihî romanını kaleme aldı. Ölümünün ardından ailesi, bütün eserlerini 12 ciltlik bir külliyat halinde yayımladı.

Eser

Yazar, *Cortuul* romanını üç bölümden oluşacak şekilde kurgulamıştır. Romanın ikinci bölümü *Sarıtay Mirza: Bir Göçebe Beyi* adlı novelladır.

Eser, Kırgızistan'ın bağımsızlığından kısa bir süre sonra, 1992 yılında Bışkek'te Uçkun Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Bu çalışmada eserin adı Türkçeye *Sarıtay Mirza: Bir Göçebe Beyi* (Sarıtay Mirza) şeklinde aktarılmıştır. "Mirza" unvanı, eserin tarihî ve kültürel bağlamı dikkate alınarak korunmuştur. "Bir Göçebe Beyi" ifadesi ise başlığın anlamını Türkçede daha doğal biçimde yansıtmak amacıyla tercih edilmiştir.

Bağımsızlık sonrasında yayımlanan bu novella, 18. yüzyıl Kırgız göçebe toplumunun siyaset ve liderlik anlayışını ele almaktadır. Böyle bir anlatımın Sovyet döneminde ortaya konulması kolay değildi. Çünkü o dönemin edebiyatında sınıf mücadelesi ön plandaydı. Aristokratlar ve geleneksel değerler de çoğunlukla eleştirel bir bakışla ele alınıyordu.

Bağımsızlıkla birlikte ortaya çıkan yaratıcı özgürlük, geçmişe daha farklı ve kapsamlı bir gözle bakılmasını mümkün kılmıştır. Bu novella, göçebe liderleri ileri görüşlü devlet adamları olarak gösterirken, onur, gelenek, toplumsal saygınlık ve diplomasi gibi değerleri de Kırgız tarihinin önemli unsurları olarak öne çıkarmaktadır.

Arka Plan

Sarıtay Mirza: Bir Göçebe Beyi (Sarıtay Mirza) adlı novella, 1786 yılında geçmektedir. Bu dönem, Orta Asya'daki Kırgız boyları için oldukça çalkantılı yıllardır. 1755'te Qing İmparatorluğu'nun Cungan Hanlığı'nı ortadan kaldırmasının ardından bölgedeki güç dengeleri değişmiş ve siyasi istikrarsızlık artmıştır.

Kırgız boyları bir yandan güçlenen Hokand Hanlığı'nın, diğer yandan Çin İmparatorluğu'nun ve Ablay Han gibi Kazak hanlarının baskısı altında kalmıştır.

Böylesine zorlu bir ortamda Kırgızların varlıklarını sürdürebilmeleri, çevredeki güçlerle dengeli ilişkiler kurmalarını ve güçlü ittifaklar geliştirmelerini gerektirmiştir. Novellada bu siyasi ortam, dönemin önemli liderlerinden Atake Baatır'ın girişimleri üzerinden de ele alınır. Atake Baatır, Rusya İmparatoriçesi II. Katerina'ya ilk Kırgız elçi heyetini gönderen lider olarak öne çıkar.

Eserde göçebe toplumun yaşam biçimi ve gelenekleri de önemli bir yer tutar. Toplumsal hiyerarşi, onur anlayışı, atalara bağlılık ve başlık geleneği, dönemin sosyal hayatını şekillendiren temel unsurlar arasındadır. İnsanlar arasındaki ilişkilerde her şey açıkça söylenmez; sessizlik, bakışlar ve davranışlar da sözler kadar önem taşır. Bazen tek bir işaret ya da küçük bir hareket, uzun açıklamalardan daha fazla anlam ifade eder.

Novella, dönemin inanç dünyasındaki çeşitliliği de yansıtır. Şamanizm, İslam ve Hristiyanlık aynı coğrafyada karşılaşırken, dinî inançlar yalnızca insanların günlük yaşamını değil, zaman zaman siyasi ilişkilerini de etkiler.

Tarihî olaylarla genç bir soylunun yetişme sürecini bir araya getiren novella, Sarıtay'ın evlenmek üzere Şamşı Geçidi'ni aşarak Çüy Vadisi'ne doğru ilerlemesini anlatır. Bu süreçte çeşitli sınavlardan geçen Sarıtay, kendisini kanıtlarken liderlik vasıflarını da ortaya koyar. Yaşadığı deneyimler, onun yalnızca cesur bir savaşçı değil, aynı zamanda halkını bir araya getirip yönetebilecek bir lider olduğunu gösterir.

KIŞILAR

Sarıtay – Genç bir Basız beyidir. Atake Baatır'ın kızı Sırğa ile evlenmek istemektedir.

Atake Baatır – Çüy Vadisi'nin ve Kuzey Kırgızların Halk Ağası'dır. Sırğa'nın babası.

Karabay Bek – Sarıtay'ın babasıdır. Oğlunun evliliğini siyasi bir ittifaka dönüştürmek ister.

İman – Aksakaldır. Sarıtay'a göçebe gelenekleri ve toplumsal kurallar konusunda yol gösterir.

Sırğa – Atake Baatır'ın on altı yaşındaki kızıdır.

Koysarı – Sarıtay'ın cesur savaşçısıdır

Teke Baatır – Kırgızların karşısındaki Kazak beylerinden biridir. Sırğa ile evlenmek istediğini söyleyerek Çüy Vadisi'ne gelir, ancak asıl amacı bölgeye saldırmaktır.

ÖZET

1786 yılında Narın bölgesinden Uç Kurtka beyi Karabay Bek'in en küçük oğlu Sarıtay, kırk yiğidi ve bilge aksakal İman'la birlikte Çuy vadisine doğru yola çıkar. Amacı, Çuy'un güçlü beyi Atake Baatır'ın on altı yaşındaki kızı Sırğa'nın elini istemektir. Babası bu evliliği yalnızca bir evlenme değil, dağıntık Kırgız boylarını birleştirip Çin, Hokand Hanlığı ve Kazak akınlarına karşı koruyacak siyasi bir ittifak olarak düşünmüştür.

Hokand Hanlığı sarayında eğitim almış olan Sarıtaş Mirza, genç yaşına rağmen ağırbaşlı, ölçülü, nazik ve göçebe aristokrasisinin görgü kurallarına son derece bağlı bir beyefendidir. Yiğitleriyle aynı yaşta olmasına rağmen onlarla senli benli olmaz, aralarına ölçülü bir mesafe koyar. Yol üzerinde yiğitlerinden Koysarı, beraberlerinde götürdükleri yüzlerce atı, altın, gümüş, ipek ve atlas yüklü develeri överek kızlık bedelinin kusursuz olduğunu söyler. Oysa Sarıtaş, bu görkemli bedelde hâlâ büyük bir eksik olduğunu sezer.

Atake Batır misafirlerini sade döşenmiş yeni çadırlarda ağırlar. Üç gün boyunca iyi ağırlanırlar ama ne söz kesilir ne de düğüne dair bir işaret verilir. Yaşlı bilge aksakal İman, eksikliğin gelenek gereği kızlık bedeline konması gereken esirler olduğunu anlar. Bunun üzerine Sarıtaş, av bahanesiyle izin alır, yiğitleriyle Kalmak topraklarına akın düzenler. Binlerce at ve dokuz esirle geri döner. Akında iki yiğidi şehit düşer. Düğünün yasla gölgelenmemesi için şehitlerinin cesetlerini buzulların yakınındaki mağaralara bırakır, düğünden sonra gelip uygun bir törenle defnedeceğine söz verir.

Bu sırada Kazak beyi Teke Batır, Sırğa'yı almak bahanesiyle Kemin vadisini işgal eder. Atake Batır'ı hazırlıksız yakalamak ister. Ancak Sarıtaş zamanında yetişir, yiğitleriyle Teke Batır'ı kuşatıp esir alır. Teke, Sarıtaş'ın soyunu aşağılamaya kalkışınca Koysarı onu kılıçla vurur. Teke Batır'ın akını sırasında köylerde birçok insan öldüğü için yas tutulduğundan düğün yapılmaz. Buna rağmen Atake Batır, Sarıtaş'ı damadı olarak kabul eder ve kızını ona verir.

OLAYLAR

Şamşı Geçidi'nden Çüy'e 1786 yılında Şamşı Geçidi'nden geçen kabile, daha ilk bakışta Sarıtaş'ın konumunu ve beraberindeki insanların disiplinini belli ediyordu. Kabileye, Narın bölgesindeki Üç Kurtka'nın beyi Karabay Bek'in oğlu Sarıtaş önderlik ediyordu. Henüz yirmili yaşlarının ortasında olmasına rağmen Sarıtaş, Hokand Hanlığı'nın ileri gelenlerinde görülen zarafet ve ölçülü tavırları taşıyor, göçebe beylerinin geleneklerine ve görgü kurallarına titizlikle uyuyordu. Yanında yaşlı aksakal İman bulunuyor, kırk genç ve cesur savaşçı da onun ardından ilerliyordu. Sarıtaş'ın verdiği her emir, hiç vakit kaybedilmeden yerine getiriliyordu. Bu, sıradan bir kabile değildi. Sarıtaş, güçlü bir lider olan Atake Baatır'ın huzuruna çıkmak ve kızı Sırğa'yı istemek üzere Çüy Vadisi'ne gidiyordu.

Başlığın Görkemi Şamşı Geçidi'nde kısa bir mola verdiklerinde, dağların soğuşunu hafifletmek için savaşçılardan biri Sarıtaş'a Çin rakısından ikram etti. Kabile geride bıraktıkları uzun konvoyu bakarken Koysarı, yanlarında taşıdıkları mallarla gurur duymaya başladı. "Beyim," dedi, "böyle bir serveti daha önce kimse görmemiştir. Yüzlerce seçkin at, altın ve gümüş yüklü develer, en değerli ipekler ve atlaslar... Başlık için bundan daha fazlası nasıl getirilebilir? Böyle bir zenginliğin karşısında hiçbir bey kayıtsız kalmaz." Savaşçılara göre yanlarında taşıdıkları bu görkemli başlık, Sarıtaş'ın Sırğa ile evlenmesini neredeyse kesinleştiriyordu. Onlara kalırsa Atake Baatır'ın böyle bir teklifi geri çevirmesi mümkün değildi.

Başlığın Eksik Parçası Ancak Sarıtaş onların sevincine katılmıyordu. Kabiledeki zenginlik ne kadar göz kamaştırıcı olursa olsun, yüzündeki düşünceli ifade değişmiyordu. Savaşçıların altın, gümüş ve ipeklerden söz edişini sessizce dinledi. Ardından yeniden yola çıkmaları için işaret etti. Bir süre sonra sakın bir sesle konuştu: "Servetin her şeyi çözeceğini sanıyorsunuz. Oysa bu başlıkta çok önemli bir şey eksik." Sarıtaş'ın neyi kastettiğini kimse anlayamadı. Kabile Çüy Vadisi'ne doğru ilerlerken savaşçıların onun sözlerini düşünmeye devam etti. Yanlarında sayısız at, deve, altın, gümüş ve değerli kumaş vardı. Ama Sarıtaş'a göre bütün bu görkemin içinde asıl değerli olan bir şey hâlâ yoktu.

Karabay Bek'in Sözü Sarıtaş'ın yola çıkmasından birkaç gün önce Karabay Bek, en küçük ve en sevdiği oğlunu yanına çağırdı. Üç Kurtka'nın beyi olan yaşlı Karabay, oğluna gurur ve beklentiyle bakarak söz başladı: "Sarıtaş, yirmi beş yaşına bastın. Doğu takvimine göre Yılan yılında doğdun. Andican'da bir yuvan olsun diye orada eşin ve çocukların var. Ama bizim töremiz, kendi yurdumuzda da evlenmeni ve buradaki bağlarımızı güçlendirmeni gerektiriyor. Çüy Vadisi'yle aramızdaki bağı güçlendirecek uygun bir eş buldum: Büyük Atake Baatır'ın kızı Sırğa."

Bir Evlilik, Bir İttifak Sarıtaş bu evlilik konusunda tereddüt edince Sırğa'nın *Kara Dalı* sayılabileceğini düşündüğünü söyledi. Kırğızlarda evlenme çağına geldiği hâlde uzun süre evlenmeyen kızlar için kullanılan bu ifade, kızın artık evde kalmış sayıldığını anlatıyordu. Ancak Karabay Bek oğlunun bu düşüncesine karşı

çıktı. Sırğa henüz on altı yaşındaydı. Bugüne kadar evlenmemiş olmasının nedeni yaşının ilerlemiş olması değil, Atake Baatır gibi güçlü ve tanınmış bir beyin kızını istemeye çok az kişinin cesaret edebilmesiydi.

Karabay Bek'in Öğüdü Karabay Bek, oğluna bir kadını yalnızca güzelliğine bakarak değerlendirmemesi gerektiğini söyledi. Sırğa'nın akıllı bir kız olduğunu, eski inanışlara göre büyük savaşçıları narin ve hassas kadınların değil, güçlü ve dayanıklı kadınların yetiştirdiğini anlattı. "Onunla evlenirsen," dedi, "Çüy bölgesinde, Isık Göl'de, Talas'ta ve Andican'da söz sahibi olmanın yolunu açarsın." Karabay Bek bu evliliği yalnızca bir aile meselesi olarak görmüyordu. Ona göre bu evlilik, iki taraf arasındaki siyasi bağları güçlendirecek önemli bir adımdı. Bu nedenle Sarıtay'dan başlık konusunda hiçbir şeyi eksik bırakmamasını istedi. Atake Baatır'ın başlıkta kusur bulamayacağı, teklifi geri çevirmek için hiçbir gerekçe gösteremeyeceği kadar görkemli bir hazırlık yapılmalıydı.

Basızların Geçmişi Karabay Bek daha sonra kendi soyundan söz etti ve atalarının Basızlardan geldiğini anlattı. Basızlar, uzun yıllar boyunca Hokand Hanlığı'nın sarayında saygın bir konuma sahip olmuşlardı. Karabay Bek, geçmişte Erdana Biy'in Ketmen Töbö Vadisi'ndeki Kırgızları hâkimiyeti altına almak için bir sefer düzenlediğini anlattı. Ancak Ketmen Töbö'nün beyi Satike Baatır güçlü bir direniş gösterdi ve saldıranların tamamı savaşta öldü. Karabay Bek'e göre bu zafer, Basızların kaderini değiştirdi. Bunun ardından Basızlar güneyden kuzeye göç ederek yeni bir yurt kurdular.

Cungarların Yıkılışı Karabay Bek, 1754 yılında yaşananları da hatırladı. O yıl Çin Hanı, Orta Asya'nın büyük bölümüne hâkim olan Cungarların gücünü kırmıştı. Özellikle Çin Türkistanı'ndaki İli bölgesi büyük bir yıkıma uğramış, ardından başlayan katliamda sayısız insan hayatını kaybetmişti. Hayatta kalmayı başaranlar ise canlarını kurtarmak için Kazak Hanı Ablay Han'ın himayesine sığınmıştı.

Sarayda Geçen Çocukluk Karabay Bek, Hokand Hanlığı'nın beşinci hükümdarı Narboto Biy'in, daha önceki seferlerin başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle Kırgızlara karşı harekete geçmekten çekindiğini anlattı. Bu konuları yakından biliyordu. Babası onu daha çocuk yaşta, Abdrahim Biy'in oğlu Şaripbek'le birlikte eğitim görmesi için Hokand sarayına göndermişti. Hokand Hanlığı, göçebe beylerle iyi ilişkiler kurmak istiyordu. Karabay on yedi yaşında yurduna döndüğünde saray hayatını, siyaseti ve iktidar mücadelelerini yakından tanımıştı. O yıllarda Kırgızların geleceği konusunda kendi düşüncesini de oluşturmuştu: "Kırgızlar Hokand'la birleşmeli. Yoksa Çin Hanı bir gün hepimizi yutar."

Sarıtay'ın Geleceği Karabay Bek'e göre Hokand'ın Kırgızlara karşı temkinli tutumu sonsuza kadar sürmeyecekti. Bir gün Hokand ordularının Kırgızların üzerine yürüyeceğini ve onları hâkimiyeti altına alacağını düşünüyordu. "Bugün Atake Baatır gibi güçlü beylerden çekiniyorlar," dedi. "Ama bu korku bir gün ortadan kalkacak. O zaman Kırgızların önünde boyun eğmekten başka çare kalmayacak." Karabay Bek, o günleri belki kendisinin göremeyeceğini, fakat Sarıtay'ın göreceğini söyledi. Ona göre zamanı geldiğinde Kırgızları Hokand'dan ayırmak ve kendi hanlıklarını kurarak onlara önderlik etmek Sarıtay'ın görevi olacaktı. Karabay Bek, Narboto Biy'in Hokand Hanlığı'nı güçlendirmek için önemli işler yaptığını kabul ediyordu. Ancak Kırgızların hâlâ anlayamadığı bir gerçek vardı: Çin Hanı'nın önünde köle gibi diz çökmektense Hokand'ın yanında yer almak çok daha doğrudu.

Rusya'ya Uzanan El Karabay Bek, sözünü Atake Baatır'a getirdi. Atake, Rusya İmparatorluğu'na bir elçi heyeti göndermişti. Elçilerin yanında değerli hayvan kürkleri, altın ve başka hediyeler vardı. Ayrıca Kırgızların Rusya'nın himayesinde yaşamak istediğini bildiren bir mektup da götürmüşlerdi. Çünkü Çin Hanı'nın doğudan giderek büyüyen tehdidi artık görmezden gelinecek gibi değildi.

Sarıtay buna karşı çıktı. Rusların Kırgızlardan hem din hem de kültür bakımından çok farklı olduğunu söyledi. Karabay Bek ise Atake'nin başka bir yolunun kalmadığını anlattı. Doğuda Çin Hanı, batıda Hokand vardı. Kazak Hanı Ablay Han da kısa süre önce Çüy Vadisi'ne saldırmıştı. Ketmen Töbö çevresi bile Hokand'ın baskısı altındaydı. Böyle bir zamanda Atake Baatır, kendisini Hokand Hanlığı'nın hükümdarı Narboto Biy'le boy ölçüşebilecek bir güç olarak görmeye başlamıştı.

Ablay Han'ın Bıraktığı İz Karabay Bek, ardından Ablay Han'ın Çüy Vadisi'ne yaptığı saldırıyı anlattı. Ablay Han'ın adamları birçok savaşçıyı öldürmüş, bunların arasında yiğit Cayıl Baatır da vardı. Solto boyu ise kurulan hileler ve baskınlar sonucunda neredeyse yok edilmişti. Bu saldırı, Kırgızlarla Kazaklar arasındaki eski dostluğu da derinden sarsmıştı. Atake Baatır'ın Rusya'ya elçi göndermesinin bir nedeni bu acı

tecrübeydi. Bir diğer neden ise Çin Hanı'nın giderek büyüyen tehdidiydi. Atake, Ablay Han öldüğünde onun oğullarının da yeniden saldırıya geçeceğini biliyordu. Bu yüzden Kırgızların yanında duracak, onları koruyacak güçlü bir destek arıyordu. Ama Atake'nin kendisini Han ilan etmesi mümkün değildi. Atalarının Biyler arasından gelmemesi buna engeldi. Karabay Bek, Sarıtay'a dönerek, "İşte bu yüzden Atake'yle kuraçığın akrabalık sana birçok kapıyı açacak, oğlum," dedi. "Senin de zamanın gelecek."

Eski Bir İyiliğin Hatırı Karabay Bek, konuşmasının sonunda Atake Baatır'ın babası Tınay'ı hatırlattı. Tınay, kuzeydeki Kalmuk akınlarından kaçarak güneye sığınmıştı. O günlerde Karabay'ın boyu ona toprak vermiş, malını ve davasını yeniden kurmasına yardım etmişti. Atake Baatır da çocukluğunu Andican çevresinde, bugünkü Kırgızistan'ın Fergana Vadisi'nde geçirmişti. Karabay Bek'e göre böyle bir iyilik unutulmazdı. Bu nedenle Atake Baatır'ın evlilik teklifini geri çevirmeyeceğinden emindi. Sarıtay'ın Sırğa'nın güzelliği konusunda duyduğu kaygıya da anlam veremiyordu. Ona göre güçlü bir bey, zamanla istediği kadar güzel kadınla evlenebilirdi. Fakat güzellik, güçlü çocukların garantisi değildi. Asıl önemli olan, güçlü ve sağlam karakterli bir kadındı; çünkü geleceğin savaşçılarını ve beylerini yetiştirecek olanlar onlardı.

Başlıkta Eksik Olan Sarıtay sonunda Atake Baatır'ın karargâhına ulaştı. Koysarı'nın aklında ise yol boyunca aynı soru vardı: Bunca değerli mal ve hayvanla hazırlanan böyle bir başlık nasıl geri çevrilebilirdi? Aksakal İman bunun cevabını biliyordu. Atake Baatır, daha önce de birçok tanınmış ve güçlü beyin evlilik teklifini geri çevirmişti. Başlıkta en küçük bir eksiklik bulunduğunda bile bunu reddetmek için yeterli bir sebep sayıyordu.

İman sonunda Sarıtay'ın da sezdiği eksikliği açıkladı. Getirilen başlıkta bir köle yoktu. O dönemde varlıklı ve güçlü beylerin kızları için hazırlanan başlıkta at, sığır ve altının yanı sıra hizmet edecek insanlar da bulunurdu. Bu nedenle getirilen onca zenginliğe rağmen Atake Baatır gibi güçlü bir bey için başlık hâlâ eksik sayılabilirdi.

Atake Baatır'ın Yanında Sarıtay ve beraberindekiler, yeni kurulmuş üç büyük otağa yerleştirildi. Atake Baatır varlıklı ve güçlü bir bey olmasına rağmen otağların içi oldukça sadeydi. Otağlar yalnızca yeni yapılmış, el emeği şırdaklarla döşenmişti. Savaşçılar için de on iki otağ hazırlanmıştı. Sarıtay, baş savaşçısı Koysarı ile birlikte aynı otağda kalıyordu. Atake Baatır onları ilk geldiklerinde kendisi karşıladı. Karabay Bek'i, eşini ve halkını sordu. Üzerinde ise gösterişli bir kıyafet yoktu. Eski bir ceket ve yıpranmış bir kalpak giyiyordu. Üç gün geçmişti ama düğünle ilgili hiçbir hazırlık başlamamıştı. Sarıtay'ın savaşçıları da artık sıkılmaya başlamıştı.

Üç Günlük Bekleyiş Atake Baatır, Sarıtay'a damat gözüyle yaklaşmıyor, düğün için herhangi bir hazırlık da yapmıyordu. Buna karşılık misafirler iyi ağırlanıyordu. Sofralarda at eti, kuzu eti ve kıyma eksik olmuyordu. Yemekler boldu ama ortalık sessizdi. Sarıtay ve savaşçıları artık bu sessizlikten bunalmıştı. Çüy Vadisi'nin geniş topraklarını görmek, ava çıkmak istiyorlardı. Sarıtay da usta bir avcıydı. Aralarında güzel şarkılar söyleyenler vardı; düğün yapılsa ortamı şenlendirebilirlerdi. Fakat düğünle ilgili hiçbir gelenek başlamıyordu. Aksakal İman bu durumdan iyice endişelendi ve Atake Baatır'la konuşmaya karar verdi. Onun otağı da diğerlerinden farksızdı; sade ve gösterişsizdi. Üzerinde bir çobanın giyebileceği basit bir ceket vardı. Savaşta aldığı yara nedeniyle ikiye ayrılmış dudağı da küçük bir bezle bağlanmıştı.

Atake Baatır'ın Sessizliği İman, daha fazla beklemenin anlamı olmadığını düşünerek Atake Baatır'ın yanına gitti. "Bizi iyi ağırladınız, sağ olun. Artık yurdumuza dönelim. Buraya neden geldiğimizi siz de biliyorsunuz." Atake Baatır, İman'ın yüzüne bakıp sakince cevap verdi: "Basız boyunu özlemişim. Birkaç gün daha kalın. Sizi ağırlayalım, misafirliğinizi tamamlayın." İman, bu sözlerden bir sonuç çıkaramadı. Atake Baatır ne evet diyor ne de hayır. Çadırdan çıkınca Sarıtay'a döndü: "Başlıkta bir eksik bulmuş olmalı. Yoksa bizi böyle bekletmezdi." Sarıtay da aynı şeyi düşünüyordu. Fakat bekleyip durmak ona göre değildi. Atake Baatır'ın yanına gidip selam verdi, bir dizinin üzerine çöktü. "Üç gündür yiyip içiyoruz. Artık oturmaktan sıkıldık. Bize kırk savaşçı daha verin, ava çıkalım. Siz kararınızı verene kadar biz de boş durmayalım." Atake Baatır genç adamın bu cesur ve açık tavrını beğendi. "Öyleyse bugün öğleden sonra çıkın," dedi.

İki Atla Ava Seksen atlı yola çıkmak için hazırlandığında Atake Baatır da onları uğurlamaya geldi. Genç savaşçıların atlarına, silahlarına, üzerlerindeki donanımına tek tek baktı. Gözü bir ara Sarıtay'ın atında kaldı. At, Kırgız dağ atıyla Türkmen atının kırmasıydı. Çevikliğiyle dağ yolunda rahatça ilerliyor, gücüyle de savaş atı olarak öne çıkıyordu.

Atake Baatır'ın aklına bir düşünce geldi. Sarıtay'ı biraz daha yoklamak istiyordu. "Bu atı burada bırak," dedi. "Avda başına bir iş gelebilir." Sarıtay atından vazgeçmeyeceğini hemen anladı. Atını bırakırsa geri döndüğünde onu bulamayabilirdi. "Öyleyse beyim," dedi, "siz de kendi atınızı verin. İkisine birden binerim." Atake Baatır kahkahayla güldü. Genç beyin hem atına sahip çıkması hem de karşısındaki beye karşı sözünü esirgememesi hoşuna gitmişti. "Al," dedi ve kendi atını da Sarıtay'a verdi. Sarıtay iki atla birlikte ava çıktı.

Kalmuk Seferi Sarıtay'ın kafilesi Kok-Oyrok üzerinden Hoton bölgesine vardı. Kalmukların yaşadığı köylere baskınlar düzenlediler. Büyük bir at sürüsünü önlerine katıp Kırgız topraklarına doğru sürdüler. Ancak dönüş yolunda iki savaşçıları kaybettiler. Ölülerini yanlarında götürmediler. Düşün öncesinde yas tutmanın doğru olmayacağını düşündükleri için naaşları buzulların yakınındaki mağaralardan birine bıraktılar. Düşün sona erince geri dönüp arkadaşlarını alacaklardı. Baskında dokuz Kalmuk savaşçısı da esir düşmüştü. Sarıtay'ın kafilesi artık yalnızca yüzlerce atla dönmüyordu. Başlıkta eksik olduğu düşünülen şey de bulunmuştu: hizmet edecek insanlar. Sarıtay, Atake Baatır'ın karşısına bu kez eli boş çıkmayacaktı.

Kaplanın Peşinde Baskının ardından av başladı. Bu kez hedefleri kaplandı. Avcılar bir kısağı ortaya bağlayıp çevresinde pusuya yattılar. Kaplan kısa süre sonra yeme yaklaştı. Dikkatini kısağa verdiği anda avcılar dört bir yandan üzerine çullandı ve hayvanı ele geçirdiler. Sarıtay daha sonra esirleri görmek istedi. Dokuz Kalmuk önüne getirildi. Aralarından ikisi Sarıtay'ın dikkatini çekti. Bağdöölöt ve Nurdöölöt adındaki bu iki genç, aslında Kırgızdı. Anneleri yıllar önce yapılan bir baskında Kalmuklara esir düşmüş, götürüldüğü yerde bir Kalmukla evlenmişti. Bağdöölöt ve Nurdöölöt de orada dünyaya gelmişti. Anneleri daha sonra üç çocuk daha doğurmuştu. Sarıtay önce anlatılanlara inanmadı. Fakat iki genç hangi boydan olduklarını söyleyip Kırgızca adlarını tekrarlayınca gerçek ortaya çıktı. Sarıtay onların bağlarını çözdürdü ve serbest bıraktı.

Niyazbek'in Cezası Esirlerin arasındaki gençlerden biri Niyazbek'in gözüne takıldı. On dokuz yaşındaki bu genci yanına aldı. Sarıtay, Bağdöölöt'ten esirlerle konuşmasını istedi. Atake Baatır'ın yanına götürüleceklerini söylediler. Bağdöölöt bunu esirlere aktardığında aldıkları cevap hep aynıydı: "Bir gün mutlaka kaçarsın." Niyazbek bunu duyunca güldü. "Kaçmalarına izin vermem," dedi. "Ayak tabanlarını yarar, içine at kılı doldurup yeniden dikerim. O zaman nereye gidebilirler?" Sarıtay'ın yüzü değişti. Böyle bir cezayı kabul etmiyordu. Bir insanı yürüyemez hâle getirmenin beyliğe yakışmayacağını düşündü.

Çökü'nün Sonu Bağdöölöt başka bir çözüm buldu. Esirler sünnet edilip Müslüman olurlarsa Kalmukların yanına dönmeleri zorlaşacaktı. Kendi halkları onları artık kabul etmeyecekti. Sarıtay bu düşünceye karşı çıkmadı. Fakat esirler bunu duyunca öfkeye kapıldı. İnançlarından vazgeçmeyeceklerini söylediler. Son bir dilekleri vardı: Bir süre serbest bırakılmak ve gök tanrılarına dua etmek. İçlerinden Çökü, topluluğunda sözü geçen biriydi. İzin aldıktan sonra tek başına kayalıklara doğru yürüdü. Dağın yükseklerine çıktığında bir süre aşağıya baktı. Sonra kendini uçurumdan bıraktı. Çökü'nün ölümü herkesi sessizliğe bürüdü. Sarıtay da daha fazla kalmanın anlamı olmadığını düşündü. Savaşçıları topladı ve Atake Baatır'ın karargâhına dönmek üzere yola çıktı.

Kemin'e Gelen Ordu Sarıtay ve adamları Çüy'e dönmüşlerdi. Onlar uzaktayken Kemin Vadisi'nde büyük bir tehlike belirdi. Kazak beyi Teke Baatır, iki bin atıyla Kemin'e iniyordu. Kırk beş yaşındaki Teke, savaş görmüş, sözü dinlenen bir beydi. Yanındaki adamların sayısı da niyetinin sıradan bir ziyaret olmadığını gösteriyordu. Atake Baatır'ın iki atlısı düşmanı erkenden fark etti. Atlarını dörtlüye sürüp haberi yetiştirdiler. Atake Baatır için durum hiç iyi değildi. Düşün hazırlıklarıyla uğraşırken savaşçıları dağıtmış, yaklaşan tehlikeyi hesaba katmamıştı. Adamlarını yeniden toplaması en az üç gün sürecekti. Hemen çevreye gözcüler saldı. Düşmanın nerede olduğunu, kaç kişiyle ilerlediğini ve ne yaptığını öğrenmek istiyordu. Bir yandan da Teke Baatır'ın önüne elçiler gönderdi. Savaşın başlamasını önlemek mümkün olmasa bile birkaç gün kazanabilirse iş değişecekti.

Sırğa'yı Bahane Ettiler Kırgız elçileri Kazakların önüne vardığında ilk iş olarak neden geldiklerini sordular. Kazakların cevabı hazırды: "Sırğa'nın evleneceğini duyduk. Teke Baatır da onu istemeye geldi." Kırgız elçileri bu sözleri duyunca şaşırmadı. "Sırğa'nın kiminle evleneceğine babası karar verir. Bizim töremiz böyle," dediler. Kazaklar, Teke Baatır'ın daha önce de Sırğa'yı istediğini, fakat Atake Baatır'ın bu isteği geri

çevirdiğini söylediler. Beylerinin bu cevabı unutmadığını da açıkça belli ettiler. Ertesi gün görüşmeler yeniden başladı. Bu kez sözler daha sertti. Kırgız elçileri Teke Baatır'ın soyunu küçümseyerek onun Türkmen bir kölenin soyundan geldiğini söylediler. Kazaklar hemen karşı çıktı: "Teke Baatır sıradan biri değildir. O, Orta Cüz'ün soylu beylerindendir." İki taraf da geri adım atmıyordu.

Başlık Nerede? Kırgız elçileri sonunda asıl meseleye döndü: "Teke Baatır Sırğa'yı almaya geldiyse başlığı nerede?" Kazakların cevabı Kırgızları öfkeliendirdi: "Yaşlanmış kızınızı verin, yeter." Kırgızlar böyle bir söz kabul etmedi. "Başlık olmasa bile töre vardır. Gelin töresiz verilmez."

Teke Baatır'ın adamları ise beylerinin gücüne güveniyordu. Onlara göre büyük bir savaşçı istediği kızı almaya hak sahibiydi. Sırğa'nın ertesi sabaha kadar Kazakların bulunduğu yere gönderilmesini istediler. Kırgız elçileri daha fazla tartışmadı. "Söylediklerinizi Atake Baatır'a iletiriz," deyip oradan ayrıldılar.

İki Günlük Mühlet Elçiler dönüp olan biteni anlattığında Atake Baatır zaten neyle karşı karşıya olduğunu biliyordu. Teke Baatır'ın iki bin savaşçısı hazır. Kendi adamlarının ise toparlanmaya ihtiyacı vardı. Şimdi yapılacak iş belliydi: Savaşı geciktirmek. Atake Baatır, Teke'nin Sırğa'yı istemesini bahane ederek geldiğini anlamıştı. Fakat onların niyetini açığa çıkarmak yerine aynı oyunu sürdürmeyi seçti.

Kazaklara haber gönderdi: "Teke Baatır'ın isteğini kabul ediyorum. Sırğa'yı ona vereceğim. Yalnız kızımı hazırlamam için iki gün süre istiyorum." Teke Baatır'ın istediği gelini hazırlamak için iki gün... Atake Baatır'ın ihtiyacı olan da zaten buydu. İki gün içinde savaşçıları toplayacak, Kemin'i savunmaya hazırlanacak ve Teke Baatır'ın karşısına hazırlıksız çıkmayacaktı.

Teke Baatır Esir Düşüyor Atake Baatır'ın istediği iki gün doldu. Teke Baatır daha fazla beklemeyecekti. "Yarın kızın gelmezse obana saldırırım," diye haber gönderdi. Ertesi gün saldırıya geçti. Teke'nin adamları Kırgız köylerine girerek ortalığı dağıttı. İnsanlar öldürüldü, evler yağmalandı.

Niyazbek ve Sarıtay savaşçılarıyla birlikte yetişti. Kırgızlar birleşince Teke'nin ordusu dört bir yandan kuşatıldı. Çarpışmanın sonunda Teke Baatır yenildi ve esir alındı. Onu Sarıtay yakaladı. Koysarı da Teke'nin boynuna ip geçirdi. Teke başını kaldırıp sordu: "Beni kim yakaladı?"

"Sarıtay." Genç bir beye esir düşmek Teke'ye ağır gelmişti.

"Keşke beni daha tanınmış bir savaşçı yakalasaydı," dedi.

Teke'nin Son Direnişi Teke yenilgiyi kabullenmek yerine Sarıtay'ın boyuyla alay etmeye başladı. "Basızlar göçebe değil. Yerleşik yaşarlar. Sizden savaşçı çıkmaz." Sarıtay öfkeliendi. "Sen önce kendine bak. Senin kendi boyun bile yok. Köle soyundan geliyorsun." Teke, Sarıtay'ın öfkesinden çekinmedi. "Beni öldürecek olan sen değilsin. Beni Atake Baatır'ın yanına götür." Sarıtay cevap vermedi.

Teke son olarak Sarıtay'a beddua etti: "Dilerim senin sonun da benim sonum gibi olur." Koysarı bu sözleri duyunca kılıcını çekti ve Teke Baatır'ı öldürdü. Teke'nin cesedi gömüldü. Kesilen başı ise bir atın sağrısına bağlanarak Atake Baatır'ın yanına götürüldü. Atake Baatır, Teke'nin kesik başını görünce hoşnutsuzluğunu belli etti. "Ben Teke'yi canlı istemiştım," dedi. Sarıtay Atake Baatır'ın Teke'yi neden canlı istediğini şimdi anlıyordu.

Sarıtay'ın Kabulü Her şeye rağmen Sarıtay kendisini çoktan kanıtlamıştı. Kalmukların atlarını ele geçirmiş, esirleri beraberinde getirmiş, Kırgızların üzerine yürüyen Teke Baatır'ı yenmişti. Atake Baatır'ın yanında savaşmış, canını ortaya koymuştu. Atake Baatır artık Sarıtay'ı tanıyordu. Cesaretini de töreye bağlılığını da görmüştü. Sonunda kararını verdi: "Sırğa'yı sana vereceğim." Ancak düğün yapılmadı. Teke Baatır'ın saldırısında birçok Kırgız hayatını kaybetmişti. Ölenlerin ardından yas tutulması gerekiyordu. Atake Baatır da göçebe töresine bağlı bir bey olarak bu töreye uydu. Sarıtay yola çıkmadan önce onu Çüy Vadisi'nin beyleriyle tanıştırdı. Böylece Sarıtay, Atake Baatır'ın kızını isteyen genç bir bey olarak Çüy Vadisi'nin ileri gelenleri arasına girdi.

Atake'nin Rusya Arayışı Atake, *Curt Agasy*, yani *Halk Ağası* unvanını taşıyordu. Bu unvan "Halk Atası" anlamına geliyor ve Han unvanından daha üstün kabul ediliyordu. Akıllı ve ileri görüşlü bir lider olan Atake, dağınık hâlde yaşayan Kırgız boylarının çevresindeki tehlikenin giderek büyüdüğünü görüyordu. Güçlü bir müttefike ihtiyaç duyan Atake, gözünü Rusya İmparatorluğu'na çevirdi. O dönemde Büyük İpek Yolu Kırgız topraklarından geçiyordu. Ancak yoldan geçen tüccarlar ve yolcular çeşitli grupların saldırılarına uğruyordu. Atake, Rus tüccarlarını korudu. Ardından Rus yolcuların geleneklerini ve yaşayışlarını yakından öğrenmeye

başladı. Daha sonra Rusların yaşadığı Kazak köylerini ziyaret etti. Burada, Rusya İmparatorluğu ile ilişki kurmasına yardımcı olacak bilgiler topladı.

Rusya'ya İlk Elçiler Atake, Edil (Volga) nehri boyunca yolculuk yapan tüccarlardan Ruslar hakkında çok şey öğrenmişti. Tüccarlar ona Slavların adaletli ve güçlü insanlar olduğunu anlatıyordu. Atake, Rusların insanları Hristiyan olmaya zorlayıp zorlamadığını sordu. Tüccarlar böyle bir şey olmadığını söylediler. Bunun üzerine Atake, Rus imparatoriçesine iki elçi gönderdi. Aradan iki yıl geçti, fakat elçilerden hiçbir haber gelmedi. Atake giderek endişelenmeye başladı. Onların başına ne geldiğini öğrenememek onu üzüyor, elçileri göndermiş olmaktan dolayı da pişmanlık duyuyordu. Elçilerden biri tanınmış bir tüccar olan Abdurrahman'dı. Yanında evlatlığı Şergazi vardı. İyi eğitim görmüş olan Abdurrahman Çağataycayı biliyor, Kur'an hakkında da geniş bilgiye sahipti. Rus sarayına gönderilen mektubu kendisi yazmıştı.

Rus Tüccarlarının Soyulması Bir önceki yıl Atake, İpek Yolu boyunca yolculuk eden Rus tüccarlarının soyulduğunu öğrenmişti. Bu işin arkasında Kazak beyi Teke Baatır'ın olduğunu düşünüyordu. Soyguncuların baskın sırasında "Atake! Atake!" diye bağırdıkları söyleniyordu. Böylece saldırıların Atake tarafından yapıldığı izlenimini vermek istemişlerdi. Ancak Rusya İmparatorluğu Atake'yi doğrudan suçlamadı ve bu olaylardan onu sorumlu tutmadı. Atake, elçilerinin esir alınmış olabileceğinden korkuyordu. Teke'nin artık hayatta olmamasına da üzülüyordu. Teke hayatta olsaydı soygunlarla ilgili sorgulanabilirdi. Atake, onun eski düşmanı Ablay Han'ın çıkarları için bu saldırıları düzenlemiş olabileceğinden şüpheleniyordu.

Rusya'dan Beklenen Destek Bütün bu olaylara rağmen Atake, Rusya İmparatorluğu ile dostluk kurma umudundan vazgeçmedi. İttifak için elini uzatmış, elçilerinden gelecek haberi beklemeyi sürdürmüştü. Rusya'nın adaletli ve güçlü bir devlet olduğuna inanıyordu. Rusya ile kurulacak iş birliğinin Kırgızlara daha fazla güvenlik sağlayacağını ve geleceklerini güçlendireceğini umuyordu. Atake için bu ittifak yalnızca siyasi bir hesap değildi. Kırgız topraklarını korumanın, güçlerini artırmanın ve güçlü komşu devletle barış içinde yaşamının bir yoluyla.

KARAKTER ANALİZİ

Sarıtay

Sarıtay, genç yaşına rağmen olaylar karşısında ölçülü davranan ve ne yaptığını bilen bir karakterdir. Karabay Bek'in oğlu olan Sarıtay, babasının kendisi için düşündüğü evliliği yalnızca bir evlilik meselesi olarak görmez. Sırga'yı istemek için çıktığı yolculuk sırasında Atake Baatır'la tanışır, onun yanında kalır ve çeşitli olayların içine girer. Kalmuklara yapılan baskın, esirlerle yaşananlar ve Teke Baatır'la karşılaşması, Sarıtay'ın kişiliğini daha açık biçimde ortaya çıkarır.

Bu olaylar boyunca cesareti, zekâsı, sorumluluk duygusu, töreye bağlılığı ve gururu belirginleşir. Bununla birlikte öfkesine kapıldığı anlar da vardır. Bu yönüyle Sarıtay, güçlü ve kusursuz olmayan, gerçekçi bir karakter görünümü verir.

Gözü Pek Sarıtay, karşısına çıkan tehlikelerden kolayca çekilen biri değildir. Atake Baatır'ın yanında üç gün bekledikten sonra İman'ın yaptığı gibi uzaktan cevap beklemek yerine doğrudan onun yanına gider ve ava çıkmak için izin ister. Atake'nin atını bırakmasını istediğinde de geri adım atmaz; hazırcevaplığıyla durumu kendi lehine çevirir. Kalmuk topraklarına yapılan baskında da adamlarıyla birlikte hareket eder. Daha sonra Teke Baatır'ın ordusuyla karşılaştığında, kendisinden yaşça büyük ve savaş tecrübesi daha fazla olan birinin karşısında durmaktan kaçınmaz. Sarıtay'ın cesareti yalnızca savaşırken değil, zor durumlarda karar verirken de kendini gösterir.

Zeki ve Hazırcevap Sarıtay, olaylara herkes gibi bakmaz. Yanlarında taşıdıkları altın, gümüş, at ve ipeklerin çokluğuna rağmen başlığın yeterli olduğuna inanmaz. Atake Baatır'ın bu kadar zenginliğe rağmen neden sessiz kaldığını anlamaya çalışır. Atake'nin kendisini sınamak için yaptığı konuşmalarda da ne söylemek istediğini kısa sürede kavrar. Atını bırakması istendiğinde verdiği cevap, onun hazırcevaplığının en açık örneklerinden biridir. Sarıtay'ın zekâsı, yalnızca hızlı cevap vermesinde görülmez. İnsanların sözlerine ve davranışlarına dikkat eder, olup biteni anlamaya çalışır. Bu nedenle çevresindeki birçok kişiden daha temkinli hareket eder.

Sorumlu Sarıtaş, yanında bulunan insanlara karşı sorumluluk duyar. Kalmuklara yapılan baskında iki savaşçısını kaybettiğinde onların ölümünü görmezden gelmez. Düşün öncesinde yas tutulmasının uygun olmayacağını bildiği için cenazeleri daha sonra almak üzere geride bırakır. Esirler konusunda da kendi sınırlarını korur. Niyazbek'in esirlerin ayaklarını yaralayıp onları kaçamayacak hâle getirme önerisine karşı çıkar. Böyle bir cezanın kabul edilemeyeceğini düşünür. Sarıtaş'ın bu tavrı, gücü elinde bulunduran kişinin her istediğini yapamayacağını düşündüğünü gösterir. Yanındaki insanların hayatını ve kendisine verilen sorumlulukları ciddiye alır.

Töresine Bağlı Sarıtaş'ın hayatında törenin önemli bir yeri vardır. Sırğa'yı istemek için yola çıkması, başlık hazırlanması ve iki aile arasındaki bağların konuşulması onun içinde bulunduğu toplumun gelenekleriyle bağlantılıdır. Sarıtaş bu gelenekleri bilir ve onlara uygun davranır. Esirlerle ilgili olaylarda da kendi anlayışını töreyle birlikte düşünür. Bir insanı yürüyemez hâle getirecek bir cezayı kabul etmemesi bunun bir örneğidir. Düşün öncesinde ölen savaşçıların cenazelerinin daha sonra alınmasını istemesi de aynı anlayışla ilgilidir. Teke Baatır'la karşılaşmasında öfkesine kapılsa da genel olarak Sarıtaş'ın davranışlarında yetiştirdiği toplumun değerleri belirleyicidir.

Gururlu ve Sert Sarıtaş, kendisine ve bağlı olduğu boya yönelik küçümseyici sözleri kolayca kabul etmez. Teke Baatır'ın Basız boyunu küçümseyerek onların savaşçı olmadığını söylemesi karşısında sert bir cevap verir. Teke'nin kendi soyuna ilişkin sözler söylemesi de tartışmayı daha da sertleştirir. Sarıtaş'ın gururu, Atake Baatır'ın karşısındaki tavrında da görülür. Güçlü bir beyin karşısında çekingen davranmaz, düşüncesini açıkça söyler ve gerektiğinde isteğini doğrudan dile getirir. Ancak bu gurur onun zayıf tarafını da ortaya çıkarır. Teke'nin sözleri karşısında öfkesini kontrol etmekte zorlanır. Bu yönüyle Sarıtaş yalnızca cesur ve akıllı değil, zaman zaman duygularına yenilen bir karakterdir.

Atake Baatır

Atake Baatır (1738–yaklaşık 1787), 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış önemli Kırgız liderlerinden biridir. Tam adı Atake Tınay Biy Uulu'dur. Sarıbaşı boyunun beylerinden biri olan Atake, özellikle Çüy Vadisi ve çevresindeki Kırgız topluluklarının siyasi hayatında önemli bir yere sahiptir. Yaşadığı dönemde Kırgızlar, Çin, Hokand Hanlığı ve Kazaklar gibi güçlü siyasi aktörlerin baskısı altındaydı. Bu nedenle Atake'nin liderliği yalnızca savaş meydanlarındaki başarısıyla sınırlı kalmamış, farklı güçlerle ilişkileri dikkatli biçimde yürütmeyi de gerektirmiştir.

Atake Baatır'ın tarihî kişiliğinde en dikkat çekici konulardan biri Rusya ile kurmaya çalıştığı ilişkidir. 1785 yılında Rusya'ya bir elçilik göndererek Kırgızlar ile Rus İmparatorluğu arasında diplomatik ilişkilerin kurulması için önemli bir adım atmıştır. Elçilerin başında Abdurrahman ve Atake'nin evlatlığı Şergazi bulunuyordu. Atake'nin Rusya'ya yaklaşımı, bölgedeki siyasi gelişmeleri yakından takip ettiğini ve Kırgızların geleceğini güvence altına almak için yeni yollar aradığını gösterir. Bu yönüyle Atake Baatır, yalnızca savaşçı kimliğiyle değil, siyasi düşüncesi ve diplomatik girişimleriyle de Kırgız tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilir.

İnsanları Sınayan Atake Baatır, karşısındaki insanı hemen tanıdığına inanmaz. Sarıtaş'ın büyük bir başlıkla gelmesine rağmen üç gün boyunca düşün hazırlığı yapmaması bunun en belirgin örneğidir. Sarıtaş'a açıkça "hayır" demez; fakat onu bekletir ve nasıl davranacağını görmek ister. Sarıtaş sonunda doğrudan yanına gelip ava çıkmak istediğinde Atake'nin ilgisi değişir. Genç adamın çekinmeden konuşması hoşuna gider. Daha sonra atını istemesi de yine bir sınamadır. Sarıtaş'ın verdiği hazırcevap karşılık Atake'yi güldürür. Böylece Atake'nin Sarıtaş hakkındaki düşüncesi, getirdiği başlıktan çok davranışları üzerinden şekillenir.

Gösterişten Uzak Atake Baatır'ın yaşadığı yer ile sahip olduğu güç arasında dikkat çekici bir fark vardır. Çüy Vadisi'nde sözü geçen, varlıklı bir bey olmasına rağmen otağı sade döşenmiştir. Yeni yapılmış

şırdaklar dışında gösterişli bir eşya yoktur. Kendisinin üzerinde de zenginliğini gösterecek kıyafetler bulunmaz; Sarıta'yı karşılariken eski bir ceket ve yıpranmış bir kalpak giyer. Savaşta yaralanmış dudağını da küçük bir bezle sarar. Bu görüntü, onun gücünü dış görünüşüyle kanıtlama ihtiyacı duymadığını düşündür. Atake'nin ağırlığı kıyafetinden veya yaşadığı yerden değil, toplum içindeki konumundan gelir.

Zor Durumda Yol Arayan Teke Baatır'ın iki bin atıyla Kemin'e gelmesi Atake'yi hazırlıksız yakalar. Savaşçıları dağıtmıştır ve yeniden toparlanmaları zaman alacaktır. Bu durumda doğrudan savaşa girmek yerine Teke'ye elçiler gönderir. Sırğa meselesini kullanarak iki gün süre ister. Aslında bu iki gün onun için çok değerlidir. Bu süre içinde savaşçıları yeniden toplamak ve savunma hazırlığı yapmak ister. Atake'nin burada yaptığı şey yalnızca bir hile değildir; karşısındaki gücün farkında olarak kendi imkânlarını hesaba katmasıdır. Gücü yetmediğinde geri çekilmek yerine başka bir yol bulur.

Geleceği Düşünen Atake Baatır'ın Rusya ile ilişki kurmaya çalışması, onun olaylara yalnızca kendi çevresinden bakmadığını gösterir. Çin'in gücü artarken Hokand ve Kazaklarla yaşanan sorunlar da Kırgızları zor durumda bırakmaktadır. Atake bu şartlarda güçlü bir müttefike ihtiyaç olduğunu düşünür. Rus tüccarlarını korur, Rusların yaşayışı hakkında bilgi toplar ve sonunda Rusya'ya elçiler gönderir. 1785'te başlayan bu girişim, onun siyasi düşüncesinin önemli bir parçasıdır. Atake için mesele yalnızca o gün karşılaştığı bir düşmanı yenmek değildir. Kırgızların bundan sonraki durumunu da düşünür.

Töre'yi Gözeten Atake Baatır'ın kararlarında törenin önemli bir yeri vardır. Sarıta'yın Sırğa'yı istemesi onun için sıradan bir evlilik meselesi değildir; başlık, aileler arasındaki bağ ve beyler arasındaki ilişki birlikte düşünülür. Teke Baatır'ın saldırısından sonra düğünü yapmaması da bunu gösterir. Köylerde insanlar öldürülmüşken düğün yapılmasını doğru bulmaz ve yas tutulmasını bekler. Sarıta'yı uğurlarken Çüy Vadisi'nin beyleriyle tanıştırması da bu ilişkinin toplum içindeki yerini gösterir. Atake'nin davranışlarında kişisel kararlarla töre birbirinden ayrılmaz. Gücünü kullanırken bile içinde bulunduğu toplumun kabul ettiği sınırların dışına çıkmamaya çalışır.

TEMALAR

Evlilik: Evliliğin Siyasi Bir Araç Olarak Kullanılması

Novellada Sarıta ile Sırğa'nın evliliği, yalnızca iki genç arasındaki bir birliktelik değildir. Bu evliliğin asıl önemi, Sarıta'yın gelecekteki konumuyla ilgilidir. Karabay Bek, oğlunun Atake Baatır'ın kızıyla evlenmesini isterken Sırğa'nın kim olduğundan çok, bu evliliğin Sarıta'ya sağlayacağı imkânları düşünür. Atake Baatır güçlü ve saygın bir beydir. Onun ailesiyle kurulacak akrabalık, Sarıta'yın çevresini genişletecek ve farklı boylarla daha kolay ilişki kurmasını sağlayacaktır.

Karabay Bek'in beklentisi, Sarıta'yın özellikle Çüy, Talas ve Isık Göl çevresinde daha fazla tanınması ve söz sahibi olmasıdır. Bunun yanında Güney Kırgızistan'daki bağlantıları da güçlenecektir. Dolayısıyla Sırğa ile evlenmek, Sarıta için yalnızca bir aile kurmak anlamına gelmez; önünde daha geniş bir siyasi çevrenin açılması anlamına gelir. Atake Baatır'ın damadı olmak, Sarıta'yın toplum içindeki konumunu da değiştirecektir.

Başlık meselesi de bu evliliğin siyasi yönünü ortaya koyar. Karabay Bek'in hazırlattığı büyük başlık, yalnızca evlilik töresinin gereği değildir. Aynı zamanda Sarıta'yın ve ailesinin gücünü gösterme biçimidir. Atake Baatır'ın başlıkta eksik bulduğu şeyin peşine düşülmesi ve Sarıta'yın daha sonra Kalmuk esirleriyle dönmesi, evliliğin nasıl bir güç ve itibar meselesine dönüştüğünü gösterir.

Teke Baatır'ın Sırğa'yı istemesiyle birlikte bu mesele daha da belirginleşir. Sırğa artık yalnızca evlenecek bir kız değildir; iki bey arasındaki siyasi çekişmenin merkezine yerleşir. Böylece evlilik, aileler arasında bağ kurmanın yanında boylar arasındaki ilişkileri ve güç dengelerini de etkileyen bir araç hâline gelir. Sarıta açısından bu evlilik, Çüy'den Talas'a, Isık Göl'den Güney Kırgızistan'a kadar uzanan daha geniş bir çevrede tanınmasını ve etkisini artırmasını sağlayacak önemli bir adımdır.

Örnek Sahne: Sarıta, kırk savaşçıyla birlikte Çüy Vadisi'ne gelir ve Atake Baatır'ın kızı Sırğa'yı istemek için onun huzuruna çıkar. Yanlarında çok sayıda seçkin at, altın ve gümüş yüklü develer, değerli ipekler ve atlaslardan oluşan görkemli bir başlık vardır. Sarıta'yın böyle bir hazırlıkla gelmesi, bu evliliğin iki

aile arasındaki sıradan bir bağ olmadığını gösterir. Burada yapılan hazırlık, iki bey arasındaki ilişkinin kurulmasına verilen önemi de ortaya koyar.

Ancak Atake Baatır, getirilen başlığa hemen karşılık vermez. Sarıtay ve adamlarını üç gün boyunca ağırlar fakat düğün için herhangi bir hazırlık başlatmaz. Sarıtay'ın daha sonra ava çıkmak istemesi ve Atake'nin onu sinamasıyla ilişki farklı bir boyut kazanır. Böylece Sarıtay'ın Atake'nin karşısına yalnızca evlenmek isteyen bir genç olarak değil, kendisini kanıtlaması gereken bir bey olarak çıktığı görülür.

Siyaset: Güç ve Siyasi Mücadele

Atake Baatır'ın yaşadığı dönemde Kırgızlar, Çin, Hokand Hanlığı ve Kazaklar gibi güçlü siyasi aktörlerin arasında kalmıştır. Bu nedenle Atake'nin liderliği, yalnızca kendi savaşçılarına güvenerek ayakta kalabileceği bir ortamda şekillenmez. Her taraftan gelen tehdidi hesaba katması ve buna göre hareket etmesi gerekir.

Atake'nin siyasi tutumu özellikle Rusya ile ilişki kurma çabasında görülür. Çin'in doğudan artan baskısı, Hokand'ın bölgedeki etkisi ve Kazakların saldırıları karşısında Kırgızların tek başına kalmasının tehlikeli olduğunu düşünür. Bu nedenle Rusya'ya elçiler göndererek yeni bir siyasi destek arar. Bu girişim, Atake'nin mevcut güç dengelerini olduğu gibi kabul etmek yerine kendi lehine değiştirmeye çalıştığını gösterir.

Aynı yaklaşım Kazak beyi Ablay Han'ın saldırıları karşısında da görülür. Ablay Han'ın Çüy Vadisi'ne yaptığı saldırı ve Kırgızlara verdiği zarar, Atake'nin çevredeki güçleri ne kadar dikkatle takip etmek zorunda olduğunu ortaya koyar. Hokand ile ilişkilerinde de benzer bir hesap vardır. Güçlü bir Hokand karşısında Kırgızların kendi varlığını koruyabilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği sürekli gündemdedir.

Teke Baatır'ın Kemin'e iki bin atlıyla gelmesi ise bu siyasi mücadelenin doğrudan savaşa dönüştüğü noktadır. Atake, hazırlıksız yakalandığı hâlde hemen saldırıya geçmez; elçiler göndererek zaman kazanır ve savaşçılarını yeniden toplar. Böylece yalnızca askerî gücünü değil, siyaseti ve zamanı kullanma becerisini de ortaya koyar.

Bu nedenle Atake Baatır'ın mücadelesi tek bir düşmana karşı değildir. Çin, Hokand, Kazaklar ve Rusya arasındaki dengeleri gözetmek, gerektiğinde ittifak aramak ve gerektiğinde savaşmak zorundadır. Onun gücü, bu farklı güçler arasındaki dengeyi okuyabilmesinde ve Kırgızların çıkarına uygun bir yol bulmaya çalışmasında görülür.

Örnek Sahne: Atake, Rusların bölgedeki varlığını uzaktan duyulan bir güç olarak görmekle yetinmez. Rus tüccarlarıyla ilişkiler kurar, onların nasıl yaşadığını ve hangi dine mensup olduklarını öğrenmeye çalışır. Böylece çevresindeki diğer güçler hakkında olduğu gibi Ruslar hakkında da doğrudan bilgi edinir.

Bu ayrıntı, Atake'nin kararlarını yalnızca söylentilere dayanarak vermediğini gösterir. Çin'in gücü artarken Hokand Hanlığı'nın baskısı ve Kazakların saldırıları da devam etmektedir. Atake bu ortamda Rusların kim olduğunu, nasıl bir güç oluşturduğunu ve Kırgızlar açısından nasıl bir seçenek olabileceğini anlamaya çalışır. Rusya'ya gönderilecek elçilik de bu bilgi birikiminin ardından gündeme gelir. Dolayısıyla Atake'nin Rusya ile ilişki kurma düşüncesi bir anda ortaya çıkmaz; önce karşısındaki gücü tanımaya çalışır, ardından onunla siyasi bir ilişki kurmanın yollarını arar.

Dönüşüm: Sarıtay'ın İnsan Olarak Gelişimi

Sarıtay'ın kişiliğinin şekillenmesinde çocukluk yıllarının önemli bir yeri vardır. Babası Karabay Bek, onu küçük yaşta eğitim ve terbiye alması için Hokand sarayına gönderir. Sarıtay on yedi yaşına kadar burada kalır. Sarayda geçirdiği yıllarda yalnızca siyasi ilişkileri ve beyler arasındaki mücadeleleri öğrenmez; bir bey olarak nasıl davranması gerektiğini de öğrenir. Farklı bir çevrede yetişmesine rağmen göçebe hayatından kopmaz. Tam tersine, sarayda gördüğü düzen ve terbiyi kendi gelenekleriyle birleştirerek daha ölçülü bir kişilik kazanır.

On yedi yaşında yurduna döndüğünde artık yalnızca Karabay Bek'in oğlu değildir. Sarayda gördükleri sayesinde farklı insanlarla nasıl konuşacağını, büyüklerin yanında nasıl davranacağını ve bir beyin taşıması gereken ölçüyü öğrenmiştir. Bu özellikler daha sonra Çüy Vadisi'ne yaptığı yolculukta açıkça görülür. Yanındaki savaşçıların başlıkla övünmesine rağmen onların heyecanına kapılmaz. Getirdikleri zenginliğin yeterli olmayabileceğini sezer ve eksik olanı düşünür. Bu tavrı, Sarıtay'ın yalnızca servete güvenmediğini gösterir.

Atake Baatır'ın yanına vardığında ise öğrendiği göçebe töresini uygulaması gerekir. Üç gün boyunca bekletilir, fakat Atake'ye karşı saygısını kaybetmez. Aynı zamanda kendisini ezdirmez. Sonunda doğrudan Atake'nin karşısına çıkarak ava çıkmak için izin ister. Atake'nin atını istemesi karşısında verdiği cevap, hem terbiyesini hem de kendine güvenini ortaya koyar. Burada Sarıtay'ın sarayda öğrendiği görgü ile göçebe beyliğinin gerektirdiği cesaret bir arada görülür.

Kalmuk baskını ve esirlerle karşılaşması ise onun yalnızca bey olmayı değil, gücünün sorumluluğunu taşımayı öğrenmeye başladığı aşamadır. Bağdöölöt ve Nurdöölöt'ün Kırgız olduklarını öğrenince onları serbest bırakır. Niyazbek'in esirlere işkence edilmesi yönündeki teklifini reddeder. Çökü'nün ölümüyle de savaşın karşı taraf için ne anlama geldiğini görür. Böylece Sarıtay'ın dünyası, savaş kazanmak ve ganimet elde etmekten ibaret olmaktan çıkar.

Yolculuğun sonunda Teke Baatır'la karşılaşması, bu gelişimin ulaştığı noktadır. Başlangıçta babasının yönlendirmesiyle Sırğa'yı istemeye çıkan Sarıtay, süreç içinde kendi kararlarını veren bir beye dönüşür. Hokand sarayında aldığı terbiye, göçebe töresine bağlılığı ve yol boyunca yaşadığı olaylar onda birleşir. Sonunda yalnızca savaşmayı bilen bir genç değil; ne zaman konuşacağını, nasıl davranacağını, gücünü nerede kullanacağını bilen ve aldığı kararların sorumluluğunu taşıyan bir bey hâline gelir.

Örnek Sahne: Sarıtay'ın Kalmuk baskını sırasında karşılaştığı esirler, onun kişiliğindeki değişimi gösteren önemli bir sahnedir. Baskından sonra dokuz Kalmuk savaşçısı esir alınır. Aralarında Bağdöölöt ve Nurdöölöt adında iki genç de vardır. Sarıtay, onların konuşmalarından Kırgız olduklarını öğrenince durumlarını araştırır. Annelerinin yıllar önce Kalmuklara esir düştüğünü ve iki gencin orada dünyaya geldiğini öğrenir. Bunun üzerine ikisinin bağlarını çözdürerek serbest bırakır.

Sarıtay'ın tavrı, Niyazbek'in esirlere uygulamak istediği ceza ile karşılaştırıldığında daha da belirginleşir. Niyazbek, kaçmalarını önlemek için ayak tabanlarını yarıp içine at kılı doldurmayı önerir. Sarıtay bu düşünceye karşı çıkar. Bir beyin elindeki gücü böyle bir işkence için kullanmasını kabul etmez.

Bu sahnede Sarıtay'ın kararlarının sonuçlarını düşünen biri olarak geliştiği görülür. Daha önce savaş ve baskınlarla ilgili deneyimler kazanmış olsa da burada karşısındaki insanları sadece düşman veya ganimet olarak görmez. Kendi halkından olduklarını öğrendiği iki esiri ayırır ve Niyazbek'in acımasız önerisine izin vermez.

Kültür:

Güzellik, Soy ve Aile Değeri

Novellada kadın güzelliği yalnızca dış görünüş üzerinden değerlendirilmez. Bir kadının hangi aileden geldiği, nasıl bir karaktere sahip olduğu ve gelecekte nasıl çocuklar yetiştirebileceği de önem taşır. Bu anlayış özellikle Karabay Bek'in Sarıtay'la yaptığı konuşmada belirginleşir. Sarıtay, Sırğa'nın güzelliği konusunda tereddüt ederken babası onun görünüşüne fazla önem vermemesi gerektiğini söyler. Karabay Bek'e göre güzel olmak, tek başına iyi bir eş olmak için yeterli değildir.

Karabay Bek'in Sırğa'ya verdiği değer, onun Atake Baatır'ın kızı olmasından da kaynaklanır. Atake Baatır güçlü ve saygın bir bey olduğu için Sırğa ile yapılacak evlilik, iki aile arasında önemli bir bağ kuracaktır. Bu nedenle Sırğa'nın değeri yalnızca kişisel özellikleriyle değil, bağlı olduğu aile ve soyla da ilişkilendirilir. Sarıtay'ın onunla evlenmesi, kendi ailesinin de güçlü bir beyin ailesiyle yakınlaşmasını sağlayacaktır.

Karabay Bek'in güzellik konusundaki düşünceleri ise daha çok geleceğe yöneliktir. Ona göre bir kadının dış görünüşünden önce güçlü ve sağlıklı çocuklar yetiştirebilecek niteliklere sahip olması önemlidir. Eski inanışlara dayanarak büyük savaşçıların narin ve hassas kadınlardan değil, güçlü ve dayanıklı kadınlardan doğduğunu söyler. Böylece kadın bedeni ve karakteri, yalnızca bireysel güzellik açısından değil, ailenin geleceği ve soyun devamı açısından değerlendirilir.

Bu yaklaşımda güzellik, aileden ve soydan bağımsız bir özellik değildir. Bir kadının değeri; görünüşü, ailesi, karakteri ve gelecekte yetiştireceği nesille birlikte düşünülür. Sırğa'nın evlilik için uygun görülmesinin ardında da bu anlayış vardır. Dolayısıyla eserde güzellik, kişisel beğenin ötesine geçerek aile, soy ve gelecekle bağlantılı bir değer hâline gelir.

Örnek Sahne: Karabay Bek, Sarıtay'la konuşurken Sırğa'nın nasıl bir eş olacağı konusunda yalnızca onun bugünkü durumunu düşünmez. Oğluna, güçlü savaşçıların yetişmesinde annenin de önemli bir

rolü olduğunu anlatır. Eski inanışlardan söz ederken özellikle narin ve hassas kadınlarla güçlü ve dayanıklı kadınlar arasında bir ayırım yapar. Ona göre savaşçıların ve beylerin yetişmesinde annenin yapısı önemlidir.

Sarıtay'ın Sırğa hakkında duyduğu kaygıya verdiği bu cevap, Karabay Bek'in kadınlara bakışını doğrudan ortaya koyar. Sırğa'nın dış görünüşü konusunda kesin bir değerlendirme yapmak yerine, onun ileride nasıl bir anne olabileceği üzerinde durur. Böylece konuşmanın odağı mevcut görünüşten gelecekte yetiştirilecek çocuklara kayar.

Sahnenin önemli tarafı, Karabay Bek'in evlilik kararını yalnızca iki kişinin ilişkisi olarak görmemesidir. Onun için bu karar, ailenin geleceğine ilişkin bir seçimdir. Sırğa'nın nasıl bir eş ve anne olacağı düşüncesi, Sarıtay'ın evlilik kararında belirleyici hâle gelir.

Töre, Mesafe, Onur ve Beylik Görgüsü

Kırgız göçebe toplumunda insanlar arasındaki ilişkiler belirli töre ve görgü kurallarıyla düzenlenir. Yaş, cinsiyet ve toplumsal konum, kişilerin birbirlerine nasıl davranacağını belirleyen önemli unsurlardır. Özellikle gençlerle yaşlılar, kadınlarla erkekler ve beylerle onların adamları arasında belirli bir mesafe korunur. Bu mesafe, kişinin karşısındakine duyduğu saygının yanı sıra kendi konumuna verdiği önemi de gösterir.

Sarıtay'ın davranışları bu anlayışın belirgin örneklerinden biridir. Yirmi beş yaşlarında olmasına ve beraberindeki savaşçıların çoğuyla aynı yaşta bulunmasına rağmen onlarla aşırı bir samimiyet kurmaz. Birlikte yolculuk eder, ava çıkar ve savaşır; fakat beyliğin gerektirdiği ciddiyeti korur.

Onur anlayışı da burada ortaya çıkar. Sarıtay için bey olmak yalnızca emir vermek değildir; nasıl davranacağını bilmek ve kendisini küçük düşürecek bir tavırdan kaçınmak da bunun parçasıdır. Yanındaki savaşçıların arasında kendisini onların seviyesine indirmede gibi, üstünlüğünü göstermek için onları küçümsemez. Aralarındaki düzen doğal biçimde korunur.

Atake Baatır'la ilişkisi ise bu görgünün başka bir yönünü gösterir. Sarıtay, Sırğa'yı istemek için geldiğini bildiği hâlde ilk karşılaşmada bu isteğini doğrudan söylemez. Atake'nin karşısında hemen sözünü ortaya koymak yerine geleneklere uygun biçimde bekler. Atake de onun niyetini bildiği hâlde açık bir cevap vermez. Üç gün boyunca misafirlerini ağırlar ve evlilik meselesini konuşmaz. Sarıtay bu sessizliği zorlamaz.

Sonunda kendisi konuştuğunda da doğrudan evlilik konusunu açmak yerine ava çıkmak için izin ister ve Atake'nin karşısına diz çökerek konuşur. Bu davranış, onun çekingen olduğunu değil, karşısındaki kişinin konumuna uygun davranmayı bildiğini gösterir. Aynı zamanda kendi isteğini dile getirmekten de vazgeçmez.

Böylece Sarıtay'ın beylik anlayışında onur, töre ve mesafe birbirinden ayrılmaz. Kendi adamlarıyla ilişkisinde makamını korurken, Atake Baatır'ın karşısında gerekli saygıyı gösterir.

Örnek Sahne: Şamşı Geçidi'nde verilen molada Koysarı, yanlarında taşıdıkları at, altın, gümüş ve değerli kumaşlardan söz ederek başlığın ne kadar görkemli olduğunu anlatır. Ona göre böyle bir servet karşısında Atake Baatır'ın Sırğa'yı vermemesi mümkün değildir. Sarıtay ise Koysarı'nın övünmesine katılmaz. Servetin büyüklüğüyle ilgilenmek yerine sessiz kalır ve başlıkta önemli bir şeyin eksik olduğunu söyler. Bu sahnede Sarıtay'ın onuru, sahip olduğu zenginliği sergilemesinden değil, başkalarının övgüsüne kapılmadan kendi ölçüsünü korumasından anlaşılır.

Çatışma:

Dinî Kimlik ve Kültürel Çatışma

Novellada din, toplulukların kimliğini belirleyen unsurlardan biri olarak ele alınır. Kırgızlar, Kalmuklar ve Ruslar farklı inanç ve yaşam biçimleriyle karşı karşıya gelir. Bu farklılıklar yalnızca günlük hayatı değil, insanların birbirlerini tanıma ve değerlendirme biçimini de etkiler.

Atake Baatır'ın Ruslar hakkında bilgi toplamaya çalışması bu açıdan önemlidir. Rusya ile ilişki kurmadan önce Rusların nasıl yaşadığını ve hangi dine inandığını öğrenmeye çalışır. Sarıtay'la yaptığı konuşmada da Rusların Kırgızlardan hem din hem de kültür bakımından farklı olduğunu tartışır. Atake'nin bu bilgileri önemsemesi, karşısındaki gücü yalnızca askerî veya siyasi yönüyle değil, toplumsal ve dinî özellikleriyle de anlamaya çalıştığını gösterir.

Kalmuk esirleriyle karşılaşılması ise dinî farklılığı daha somut bir çatışmaya dönüştürür. Bağdöölöt ve Nurdöölöt'ün Kırgız olduklarının anlaşılması, soy ve kültür bağlarının önemini ortaya koyarken, diğer

Kalmuk esirlerinin Müslüman olmayı reddetmesi inancın kimlik üzerindeki etkisini gösterir. Esirlerin gök tanrılarına dua etmek istemeleri ve Çökü'nün bu isteğinden vazgeçmek yerine ölümü seçmesi, inançlarının onlar için vazgeçilebilir bir ayrıntı olmadığını ortaya koyar.

Böylece novellada dinî farklılık, yalnızca farklı ibadet biçimleri üzerinden anlatılmaz. İnanç; kişinin kimliği, ait olduğu topluluk ve kendi kültürünü koruma isteğiyle birlikte ele alınır. Atake Baatır'ın Rusların dinini araştırması ile Kalmuk esirlerin kendi inançlarına bağlı kalması, farklı toplumların birbirleriyle karşılaşırken dinî kimliğin ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösteren iki ayrı örnektir.

Örnek Sahne: Kalmuk esirlerin Müslüman olmaları istendiğinde, esirlerin tamamı buna karşı çıkar. İnançlarından vazgeçmeyeceklerini açıkça söylerler. Son bir dilekleri vardır: Bir süre serbest bırakılmak ve gökyüzüne dua etmek. Bu istek, onların esaret altında bile kendi inançlarını korumaya çalıştıklarını gösterir.

İzin verildikten sonra Çökü diğerlerinden ayrılarak kayalıkların bulunduğu yüksek bir yere çıkar. Bir süre aşağıya baktıktan sonra gökyüzüne yönelir ve kendi inancına göre dua eder. Ardından kendisini uçurumdan bırakır. Çökü'nün ölümü, esirlerin biraz önce dile getirdiği inançlarına bağlılığın en ağır sonucudur. Esirlerin tamamının Müslüman olmayı reddetmesi ve Çökü'nün son anında gökyüzüne yönelmesi, Kalmukların kendi inançlarını koruma konusundaki kararlılığını gösterir.

Kardeş Halklar Arasında Çatışma

Kırgızlarla Kazaklar birbirine yakın halklardır. Aralarındaki akrabalık ve kardeşlik anlayışı "Kazak ile Kırgız bir tuğan" sözüyle de ifade edilir. Buna rağmen novella, bu yakınlığın her zaman barış içinde yaşanmadığını gösterir. Özellikle Kazak hanlarının Kırgız topraklarına düzenlediği saldırılar, iki halk arasındaki ilişkilerin siyasi mücadeleler yüzünden nasıl bozulabildiğini ortaya koyar.

Bu durum en açık biçimde Ablay Han'ın Çüy Vadisi'ne saldırısında görülür. Ablay Han'ın saldırısı sırasında birçok Kırgız savaşçısı öldürülür; Cayıl Baatır da bu saldırıda hayatını kaybeder. Solto boyu ağır kayıplar verir. Karabay Bek, bu olayları Sarıtay'a anlatırken eskiden Kırgızlarla Kazaklar arasında bulunan dostluğun artık büyük ölçüde ortadan kalktığını söyler. Bu geçmiş olay, Sarıtay'ın neden Çüy Vadisi'ndeki siyasi durumu dikkatle değerlendirmek zorunda olduğunu da açıklar.

Teke Baatır'ın gelişi ise bu çatışmanın novella içindeki başka bir aşamasıdır. Teke, Sırğa'ya talipmiş gibi davranarak Çüy Vadisi'ne gelir; fakat amacı evlilik kurmak değil, bölgeye saldırmaktır. Atake Baatır zaman kazanmak için hazırlık yaparken Teke beklemeyi kabul etmez ve Kırgız köylerine saldırır. Sarıtay da bu saldırı üzerine savaşa katılır. Böylece kardeş kabul edilen iki halk arasındaki eski yakınlığın, siyasi çıkarlar ve güç mücadelesi karşısında nasıl çatışmaya dönüşebildiği olaylar üzerinden gösterilir.

Örnek Sahne: Karabay Bek, Sarıtay'a Ablay Han'ın Çüy Vadisi'ne yaptığı saldırıyı anlatırken Cayıl Baatır'ın da öldürüldüğünü ve Solto boyunun ağır kayıplar verdiğini söyler. Kırgızlarla Kazakların birbirini kardeş ve akraba saymasına rağmen böyle bir saldırının gerçekleşmiş olması, aralarındaki yakınlığın savaş zamanlarında nasıl bozulabildiğini gösterir. Bu olay Sarıtay'ın Çüy Vadisi'ne yalnızca evlilik için değil, aynı zamanda sürekli değişen ve her an çatışmaya dönüşebilen bir siyasi ortamın içine girdiğini anlamasını sağlar.